



ธรรมะ 9 ดา

โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก

ท่านพุทธทาสเป็นคนช่างคิดช่างประดิษฐ์ ทั้งประดิษฐ์คำและประดิษฐ์ธรรม
ประดิษฐ์คำ หมายถึงคิดคำที่ "ซ้ำ" ไม่ใช่ในความหมายซ้ำกัน แต่ใน
ความหมายคมซ้ำ) เมื่อท่านออกจากวัดปทุมคงคา พระนคร กลับไปตั้งสำนักที่
ไชยา ท่านติดใจสถานที่แห่งหนึ่งเป็นป่า มีต้นโมกกับต้นพลาลขึ้นอยู่มากมาย
จึงตั้งสำนักอยู่ ณ ที่นั้น เมื่อคิดชื่อท่านก็ตั้งว่า โมกขพลาราม (โมกข-พล-
อาราม) แปลว่าอาราม (หรือวัด) อันเป็นพลังแห่งการหลุดพ้น

คมซ้ำดีไหมครับ เมื่อถามว่าทำไมท่านตั้งชื่อได้เหมาะสมเช่นนี้ ท่านตอบว่า ไม่ได้
คิดอะไรลึกซึ้งซึ่งปานั้น บังเอิญป่าแห่งนี้มีต้นโมกกับต้นพลาเยอะจึงเอามา
"บวช" เสียเลย ว่า "โมกขพล" เต็มอารามเข้าไปก็เลยเป็นโมกขพลารามด้วย
ประการฉะนี้

ประดิษฐ์ธรรม เช่น หาทางอธิบายธรรมให้เข้าใจง่ายและเป็นที่ยอมรับในคนรุ่น
ใหม่ เช่นดั่งนิพพาน ที่คนส่วนมากนึกว่าเป็นของสูง เป็นสิ่งที่เหลือวิสัยจะพึง
ได้พึงถึง ถึงขนาดว่าเลยเถิดไปว่า ตายแล้วจึงจะนิพพานได้ ก็ชี้ให้เห็นว่า
นิพพานได้ในขณะนี้เดี๋ยวนี้ แล้วก็ "ลดเพดาน" ลงมาให้เห็นว่าการทำจิตให้ว่าง
จากกิเลส ไม่มีตัวกูของกูชั่วขณะก็เท่ากับถึง "นิพพานชั่วคราว"
ลดเพดานลงขนาดนี้ ก็ทำให้ใครที่คิดว่านิพพานเป็นเรื่องสูงเกินความสามารถ
รู้สึกใหม่ว่าไม่สูงเกินกว่าตนจะเข้าถึงได้ ทำให้มีกำลังใจในการปฏิบัติ

"ตัวกูของกู" ก็เช่นกัน ไม่มีใครกล้าแปลกกล้าใช้เพราะถือว่าเป็นคำหยาบ ไม่
เหมาะ แต่หลวงพ่อบุทธทาสเจาะจงใช้ เพราะนอกจากตรงตามความหมาย
ของศัพท์ (อหังการ มมังการ) แล้ว มันกระตุกใจ หรือ "โดนใจ" ไม่เลวทีเดียว

การบัญญัติ "ภาษาคน ภาษาธรรม" ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ที่ทำให้การอธิบายธรรม

เป็นที่เข้าใจง่าย แม้ว่าจะมีไขแนวใหม่ แต่การบัญญัติคำทำให้สื่อสารได้ดี ใน
คัมภีร์ท่านใช้ บุคลาธิษฐาน-ธรรมาธิษฐาน มันก็ฟังดูเบลอๆ อยู่ ฟังแล้วไม่
"เกิด"

นอกจากนี้ยังขยันทาคำคล้ายๆ กันมารวมหมวดไว้ แล้วถือโอกาสบรรยายทีละ
คำตามลำดับ คำหนึ่งใช้เวลาเป็นปีกว่าจะบรรยายจบ ทำให้นึกถึงพระมหาจักร
จายนะสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าตรัสชมเชยว่า มีความสามารถขยายบทธรรม
สั้นๆ ให้พิสดารได้



ท่านพุทธทาสภิกขุ

ถ้าหลวงพ่อบุทธทาสเกิดสมัยโน้น จะได้รับคำชมเชยจากพระพุทธองค์ หรือไม่
ก็ไม่รู้สิครับ คำที่ท่านใช้เวลาอธิบายปีละคำนั้นเรียกว่า "ธรรมะ 9 ตา" มีดังนี้

1. อนิจจตา
2. ทุกขตา
3. อนัตตตา
4. อิทัปปัจจยตา
5. สญญตา
6. ธัมมัญญิตตา
7. ธัมมเนียมตา
8. อตัมมยตา
9. ตถตา

อนิจจตา คือความไม่เที่ยงไม่ยั่งยืน ความแปรเปลี่ยน สังขาร (สิ่งผสมทั้งหลาย) ตกอยู่ในสภาพอนิจจตาทั้งสิ้น ไทยเราชอบพูดถึงสภาวะนี้ในความหมายของ "คุณศัพท์" (คืออนิจจังแปลว่าซึ่งไม่แน่นอน)

ทุกขตา คู่กับอนิจจตา แปลกัน (ตามตัวอักษร) ว่าความทนอยู่ไม่ได้ คือทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ย่อมแปรเปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่นเสมอ ผู้รู้ท่านหนึ่งอธิบายอนิจจตากับ ทุกขตาให้เข้าใจแจ่มแจ้งว่า อนิจจตາหมายถึงความเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏภายนอก (อัมมัตตา อัมมา) ทุกขตา หมายถึงความไม่สมบูรณ์บกพร่องอันเป็นเนื้อใน (พหิทธา อัมมาป โดยอธิบายว่า ความบกพร่องความไม่สมบูรณ์ในตัวนั้นแหละ คือทุกขตา เมื่อบกพร่องไม่สมบูรณ์มันก็ย่อมเปลี่ยนในที่สุด (อนิจจตา)

อนัตตตา ความไม่มีตัวตน ความมิใช่ตัวตน อนัตตตา มีสองความหมายคือ

(1) ความไม่มีตัวตนถาวร (อาตมันถาวร) ดังที่ลัทธิฮินดูเชื่อกัน ว่าอาตมันเป็นสิ่งสมบูรณ์ในตัวเอง ไม่มีการเปลี่ยนแปลง อยู่เป็นนิรันดร์ ส่วนที่เปลี่ยนคือร่างกาย

ทฤษฎีตายแล้วไปเกิดใหม่เปรียบเสมือนคนที่ออกจากบ้านเก่าที่ถูกไฟไหม้ไปหาที่อยู่ใหม่ บ้านเป็นบ้านใหม่แต่คนยังคงเป็นคนเดิม ดังที่ภิกษุณะได้สอนอรชุนผู้ไม่ยอมรับกับญาติพี่น้องของตนเพราะเกรงจะมีการฆ่าอีกฝ่ายหนึ่งเป็นบาป ภิกษุณะสอนว่า "ไม่มีผู้ฆ่าไม่มีผู้ถูกฆ่า" ดุจเอามีดฟันหยวกกล้วย เพราะอาตมันไม่มีใครฆ่าได้ พระพุทธศาสนาปฏิเสธแนวคิดอาตมันถาวรนี้ จึงเรียกว่าอนัตตตา

(2) ความมิใช่ตัวตน ในความหมายนี้ทรงแสดงไว้ในอนัตตลักขณสูตร ว่ารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันประกอบเข้าเป็นสัตว์บุคคลตัวตนเราเขานี้ มิใช่ตัวตนของใคร มันเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปตามธรรมดาของสังขาร เพราะถ้ามันเป็นของใครคนใดคนหนึ่ง เราสามารถบังคับหรือขอร้องให้มันเป็นอย่างนั้น อย่าไม่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ได้ แต่เป็นเช่นนั้นไม่ จึงเชื่อว่า เป็นอนัตตตา

อิทัปปัจจยตา เป็นชื่อหนึ่งปฏิจจสมุปบาท หลักแห่งการเกิดขึ้นอาศัยกันของปัจจัยทั้งหลาย (Dependent Origination) วิธีจะเข้าใจอิทัปปัจจยตาให้ดูฟุตบอล ทีมฟุตบอลสองทีมแข่งกัน 11 คนของแต่ละทีม ต่างเป็น "ปัจจัย" ให้ทีมแพ้หรือชนะ การแพ้ชนะมิได้อยู่ที่คนใดคนหนึ่ง ทุกคนต่างมีส่วนเสมอๆ กัน สมมติว่าทีม ก.ชนะทีม ข.1-0 ไม่ใช่เพาะเบอร์ 7 (สมมติ) เตะเข้าโกลของฝ่ายตรงข้าม หากเพราะทั้ง 11 คนเป็นปัจจัยช่วยกันและกัน จนเกิดชัยชนะขึ้น

มองให้ลึกไปกว่านั้น การรับผลขาดของโกลของทีม ข.เป็นปัจจัยให้ชนะ หรือทั้ง 11 คน ของทีม ข.เป็นปัจจัยให้ชนะ

อ้าว ถ้าไม่มีทิม ข. เอ็งจะเล่นกับใคร ไข่เปล่า ? แล้วชัยชนะจะมีได้อย่างไร ?

สัญญาตา ความว่างเปล่า ความศูนย์ คือสัญญาจากความมีตัวตน เวลาพระท่านพิจารณาสังขารโดยความเป็นสภาพศูนย์ หมายถึงพิจารณาเห็นความเป็นจริงว่า สิ่งที่เราเรียกว่าตัวตนเราเขา นั้นที่แท้ไม่มี มีเพียงการประกอบเข้าแห่งธาตุสี่ดิน น้ำลมไฟเท่านั้นเอง เมื่อเห็นว่าว่างอย่างนี้แล้ว ท่านก็ไม่ได้มันถือมัน ดังที่หลวงพ่อฟุททาสกล่าว่าว่างจากตัวกูของกู

ธัมมัญญิตตา ธัมมนิยามตา คือ การที่สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับสลายไปเป็นกฎธรรมชาติหรือภาวะที่ยืนตัวเป็นหลักแน่นอนอยู่โดยธรรมดา เป็นกฎธรรมดาหรือกำหนดแห่งธรรมดา ไม่ขึ้นอยู่กับผู้สร้างผู้บันดาล

ไม่ขึ้นอยู่กับ การเกิดขึ้นของศาสนาหรือศาสนาใดๆ

ดังพุทธทศจะว่า "ไม่ว่าตถาคตทั้งหลาย (พระพุทธเจ้าทั้งหลาย) จะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม กฎธรรมชาติ กฎธรรมดานั้นก็ยังคงอยู่"

ตถตา ความเป็นเช่นนั้นเอง เมื่อผู้สื่อข่าวถามว่า ท่านคิดอย่างไรกับการที่พลตรีจำลอง ศรีเมือง, ออกมาขับไล่ท่าน ท่านนายกเหลียม เอียนายกแห่งประเทศไทย กล่าวสั้นๆ ว่า ตถตา มันเป็นอย่างนั้นเอง ทำเอาผู้สื่อข่าวงงไม่รู้ว่า เป็นเช่นไร

ตถตา เป็นการอธิบายความที่สิ่งทั้งหลายเป็นเหตุปัจจัยแห่งกันและกัน เมื่อมีเหตุปัจจัยมันก็เกิดขึ้นดำรงอยู่และเป็นไปตามกฎธรรมดา เมื่อหมดเหตุปัจจัยมันก็ดับ การที่มันจะเกิด จะคงอยู่หรือจะดับไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การดลบันดาลของใคร

ไม่ขึ้นอยู่กับ การขอร้องอ้อนวอน หรือความต้องการของใคร

เมื่อเหตุปัจจัยมันสุกงอมแล้ว ไม่อยากไปก็จำต้องไป เพราะทุกอย่างเป็นตถตา = มันเป็นอย่างนั้นเอง แม่นก ?

จะยืนยันอย่างไรว่าไม่ไม่
ข้อกู่หลาบกำลั้งใจหลายหลากสี
กลางเสียงร้อง...สั สั...อยู่มากมี
ตถตาซี...มันเป็นเช่นนั้นเอง